ಅಧ್ಯಾಯ-೮
ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಆಡಳಿತ

ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲೂಕು ಪುನ್ನಾಟರು, ಗಂಗರು, ಚೋಳರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ವಿಜಯನಗರ ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರಸರ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ನಾಡು, ಸ್ಥಳ, ಸೀಮೆ ಮುಂತಾದ ಘಟಕಗಳ ಮೂಲಕ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಗೌಡ, ಶಾನುಭೋಗ, ಮತ್ತಿತರು ನಿರ್ವಹಿಸಿದರೆ, ನಾಡಗೌಡ ನಾಡಪ್ರಭುಗಳು ನಾಡಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದು, ಅರಸನಿಗೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಕಂದಾಯ ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಕಂದಾಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುತಿತ್ತು. ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ನಂತರ ಮೈಸೂರಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಯಿತು.

ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ (೧೭೯೯ – ೧೮೧೧) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿವಾನರು ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಗ್ರಾಮ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬಿದನೂರು ಅಥವಾ ನಗರವೆಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿದ್ದವು. ಆಡಳಿತದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಫೌಜುದಾರರೆಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ನಗರ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟು ೧೧೫ ರಿಂದ ೧೨೦ ತಾಲೂಕುಗಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬ ಅಮಲ್ದಾರರಿದ್ದರು. ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ದಾರ, ಫೌಜುದಾರ ಹುದ್ದೆಗಳಿದ್ದು ಅವರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರೈತರ ಕುಂದು ಕೊರತೆ ನಿವಾರಣೆ, ಕಂದಾಯ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೮೬೫ರಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕು ಮಂಡಳಿಗಳು ರಚನೆಯಾದವು. ನಂತರ ಜಿಲ್ಲಾ ಬೋರ್ಡುಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ದಾರರೇ ಪ್ರಮುಖ ಆಡಳಿತಗಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಕಂದಾಯ ನೌಕರರು, ಗ್ರಾಮಗಳ ಪಟೇಲ, ಶಾನುಭೋಗರ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಮಲ್ದಾರರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಅಂತಹ ಒಂದು ತಾಲೂಕಾಗಿದ್ದು, ೧೮೬೪–೧೮೮೬ರವರೆಗೆ ಸರಗೂರು ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಆನಂತರ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯೇ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು.

ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಆಸ್ತಿ–ಪಾಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವ, ಮತ್ತು ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ ಮಾಡುವ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕರ್ತವ್ಯವುಳ್ಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಪರಿಪಾಲನಾ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ಪೊಲೀಸು ಹಾಗೂ ಜೈಲುಗಳು, ಕಂದಾಯ ಗಳಿಸುವ ವಿಭಾಗಗಳಾದ ಭೂಕಂದಾಯ ಅಬ್ಕಾರಿ, ನೋಂದಣಿ ಮತ್ತು ಸ್ಟ್ಯಾಂಪ್ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಣಸೂರು ಉಪವಿಭಾಗದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಣಸೂರು, ಕೃಷ್ಣರಾಜನಗರ, ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ ತಾಲೂಕುಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲೂಕೂ ಒಳಪಡುತ್ತವೆ.

ತಹಶೀಲ್ದಾರ್ : ಹಿಂದೆ ಅಮಲ್ದಾರ್, ಮಾಮಲೇದಾರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ತಹಶೀಲ್ದಾರರು ಉಪವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ, ತಾಲೂಕಿನ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ. ತಮ್ಮ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಯ ಮೂಲಕ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರರಾಗುವ ಇವರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ತಕರಾರುಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಹಾಗೂ ತೀರ್ಪು, ಹಕ್ಕುಪತ್ರ, ಗ್ರಾಮಗಳ ಮಳೆ ಬೆಳೆಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಂದಾಜು ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಂದಾಯ ನಿರೀಕ್ಷಕರು (ರೆವಿನ್ಯೂ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್) ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರು ಇವರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಭೂಮಿ ಒತ್ತುವರಿ, ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಕಾನೂನಿನ ಭಂಗ, ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗೆ ಮಂಜೂರಾದ ಸಾಲದ ವಿತರಣಾ ತನಿಖೆ ಹಾಗೂ ಕಂದಾಯ, ನೀರಾವರಿ ಶುಲ್ಕ, ವಸೂಲಾತಿ, ಪೋಡ್ ಹಿಸ್ಸಾ ಅಳತೆ ವೆಚ್ಚ ಮುಂತಾದ ಸರ್ಕಾರಿ ಆದಾಯಗಳ ವಸೂಲಾತಿ ಇವೆಲ್ಲ ಇವರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಭೂಕಂದಾಯ ಅಧಿನಿಯಮ, ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಅಧಿನಿಯಮ ಹಾಗೂ ತಾಲೂಕಿನ ಆಡಳಿತ ಸಂಬಂಧಿತ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಇವರು ಜಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ಎತ್ತುವಳಿ (ಲೆವಿ) ನ್ಯಾಯಬೆಲೆ ಅಂಗಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ವಿತರಣೆ, ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳ ದಾಸ್ತಾನು ತನಿಖೆ ಮುಂತಾದವೂ ಇವರಿಗೆ ಸೇರಿವೆ. ಅವಶ್ಯವಸ್ತುಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ ಹಾಗೂ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳಂತೆ ತಹಶೀಲ್ದಾರರಿಗೆ ಅನೇಕ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದತ್ತವಾಗಿವೆ. ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ವೇತನ, ವಿಧವೆಯರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಂಗವಿಕಲರಿಗೆ ಮಾಸಾಸನ ಮಂಜೂರು ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇವರು ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಆಫೀಸರ್ (ಸಹಾಯಕ ನೋಂದಾಣಾಧಿಕಾರಿ)ಯಾಗಿದ್ದು, ವಿಧಾನಸಭಾ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಧಾನಸಭಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ವಚನಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಮತದಾರರ ಪಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಸಿ ಚುನಾವಣಾ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಶಾಂತಿಪಾಲನಾಧಿಕಾರಿಯಾದ (ತಾಲೂಕ್ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್) ಇವರು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯಿತಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣಾಧಿಕಾರಿ : ಸಮುದಾಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಘಟಕವಾದ ಪ್ರತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಿದ್ದು, ಅವರು ತಾಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣಾಧಿಕಾರಿ ಹುದ್ದೆಗಳು, ಬಿ.ಡಿ.ಓ.ಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇವರು ತಾಲೂಕಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಇವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ (ಮ್ಯಾನೇಜರ್) ಹಾಗೂ ಇತರ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ನಾಡಕಚೇರಿ : ಅಧಿಕಾರ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಹಾಗೂ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಕಾರ್ಯಒತ್ತಡವನ್ನು ಹಗುರಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೧೫-೦೮-೧೯೮೬ರಿಂದ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲೊಂದು ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಡಕಚೇರಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಆರಂಭಿಸಲು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ತಾಲೂಕಿನ ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲೂ ನಾಡಕಚೇರಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಚೇರಿಗೆ ಶಿರಸ್ತೇದಾರರು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದು, ತಹಶೀಲ್ದಾರರ ಒಂಭತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನು ಇವರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅವರ ನೆರವಿಗೆ ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗವಿದ್ದು, ತಹಶೀಲ್ದಾರರು ಇವರ ತಕ್ಷಣದ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕಂದಾಯ ನಿರೀಕ್ಷಕ (ರೆವೆನ್ಯೂ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್) : ಹೋಬಳಿಗೊಬ್ಬರಂತೆ ಕಂದಾಯ ಅಥವಾ ರಾಜಸ್ವ ನಿರೀಕ್ಷರಿದ್ದು, ಇವರು ತಹಶೀಲ್ದಾರರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರ ಕೆಲಸದ ಉಸ್ತುವಾರಿ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾಲೂಕನ್ನು ಐದು ಹೋಬಳಿ. ૩೨ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು, ೨೩ ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯಿತಿ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಆರು ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಎರಡು ಪಟ್ಟಣ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಬಳಿ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಾಡ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಉಪತಹಶೀಲ್ದಾರರುಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸರ್ಕಾರವು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ವಹಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಇತರೆ ಇಲಾಖೆಗಳ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಜನತೆ ಹಾಗೂ ಸರ್ಕಾರದ ನಡುವೆ ಸೇತುವೆಯಂತೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಇದು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರು : ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ನಂತರ ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಆಯಗಾರರು (ಬಾರಾಬಲೂತಿ) ಗ್ರಾಮದ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ೧೯೪೭ರ ವೇಳೆಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೌಡ, ಶಾನುಭೋಗ, ತೋಟಿ, ತಲಾರಿ ಹಾಗೂ ನೀರ್ಗಂಟಿಗಳಷ್ಟೆ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯನಂತರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವಂಶವಾರು ಶಾನುಭೋಗಿಕೆಯನ್ನು ೧೯೭೦ರ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ರದ್ದುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತವನ್ನು ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರಿಗೆ

ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಆಡಳಿತದ ಕೆಳಘಟಕದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಇವರು ಸರ್ಕಾರ ಸಮಾಜಗಳ ನಡುವಣ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಾಮದಾಖಲೆಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಕಂದಾಯ ಶೇಖರಣೆ ಇವರ ಹೊಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಶಾನುಭೋಗರ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವ ಇವರ ನೆರವಿಗೆ ಗ್ರಾಮಸಹಾಯಕರಿರುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾಮಸಹಾಯಕರು : ಹಿಂದೆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಾನುಭೋಗ, ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅಥವಾ ಪಾಟೀಲರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ತಳವಾರ, ಓಲೇಕಾರ, ತೋಟಿ ಮುಂತಾದ ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಬದಲು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಗ್ರಾಮಸಹಾಯಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮಸಿಪಾಯಿ ಎಂದೂ ಕೆಲವೆಡೆ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಇವರು ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ, ಸಂದೇಶವಾಹಕರಾಗಿ ದಫ್ತರು ಸಾಗಿಸುವ ಹಾಗೂ ಭೂಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಮೀನನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಬಳಸುವ ಸರಪಳಿ ಮುಂತಾದ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕಂದಾಯ ಆಡಳಿತ : ಆಡಳಿತಯಂತ್ರದ ನಿರ್ವಹಣೆ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣಕಾರ್ಯಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಕಂದಾಯ, ಆಸ್ತಿತೆರಿಗೆ, ಪ್ರವೇಶಶುಲ್ಕ, ವೃತ್ತಿ ತೆರಿಗೆ, ಮುಂತಾದ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲೂ ಕೃಷಿ ಪ್ರಧಾನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂದಾಯವೇ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಆದಾಯ ಮೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಭೂಮಾಪನ ಆಧಾರಿತ ಕಳನಿ, ಮತ್ತರು, ನಿವರ್ತನ, ಕಂಬ, ಕುಳಿಗಳೆಂಬ ಭೂಪ್ರಮಾಣ; ಬಿತ್ತನೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಖಂಡುಗ, ಕೊಳಗ, ಬಳ್ಳ, ವೆಲಿ, ಮುಂತಾದ ಭೂಪ್ರಮಾಣಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಷಡ್ಭಾಗ, ದಶಭಾಗ, ಕುಳಾಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಖಾಸಗಿ ಜಮೀನಿನ ಗಡಿಯನ್ನೂ ಗ್ರಾಮಗಡಿಯನ್ನೂ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಲಿಂಗಮುದ್ರೆ, ಮುಕ್ಕೊಡೆ, ವಾಮನಮುದ್ರೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಗಡಿಕಲ್ಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಶ ತಾಲೂಕಿನ ವಿವಿಧ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಸುಂಕ, ತೆರೆ (ಮನೆದೆರೆ, ಹೊಸ್ತಿಲಪಣ) ಮಗ್ಗದೆರೆ, ಮಾರ್ಗಾದಾಯ, ಗಾಣದೆರೆ, ಸಾದದೆರೆ ಮುಂತಾದ ತೆರಿಗೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಇದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ದೆ, ಹೊಲ, ತೋಟ, ಮುಂತಾದ ಭೂವರ್ಗಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರರಸರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ಥೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ೧/೬ ಭಾಗದಿಂದ ೧/೩ ಭಾಗವನ್ನೂ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ೧/೨ ಭಾಗವನ್ನೂ ಕಂದಾಯವಾಗಿ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂದಾಯವನ್ನು ಧನ–ಧಾನ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂದಾಯ ಸೋರಿಕೆ, ರೈತ ಶೋಷಣೆ ಹಾಗೂ ಜಮೀನ್ದಾರರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ತಾಲೂಕಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹರಿಕಾರ (ಗೂಢಚಾರ)ರನ್ನು ಹೈದರನು ನೇಮಿಸಿದ್ದನು. ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೂಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಾಕಷ್ಟು ಸುಧಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಪ್ರತಿ ತಾಲೂಕಿಗೂ ಅಮುಲ್ದಾರರಿರುತ್ತಿದ್ದು, ಅವರ ನೆರವಿಗೆ ಮೂವರು ಸುಭೇದಾರರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೋಬಳಿ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಾರುಪತ್ಯೇದಾರರಿದ್ದು, ಅವರ ನೆರವಿಗೆ ಮಣೆಗಾರ ಹಾಗು ಗಡಿಶಾನುಭೋಗರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಮೀಷನರುಗಳ ಆಡಳಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಕಂದಾಯ ನಿಗಧಿಪಡಿಸಲು ಭೂಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯದ ರೂಪು-ರೇಷೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಬೌರಿಂಗ್ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ (೧೮೬೨-೭೦) ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅಳೆದು ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಸಂಖ್ಯೆ ನೀಡುವ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ೧೮೭೭-೭೮ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಭೂಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ನಡೆಸಿ, ಫಲವತ್ತತೆ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಣೆವಾರಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ, ಕಂದಾಯವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಮೊದಲ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ತಾಲೂಕನ್ನೇ ಒಂದು ಘಟಕವನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಸಾರಸಗಟಾಗಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಂತರದಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವರ್ಗಿಕರಿಸಿ, ವಿವಿಧ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂದಿನ ೩೦ ವರ್ಷಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕಂದಾಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಯಿತು. ಹಾಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಂದಾಯದರವು ಮುಂದಿನ ೩೦ ವರ್ಷ ಕಾಲ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತಾಯಿತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಕಂದಾಯ ನಿಗದಿ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ದರವನ್ನು ೧೮೯೯ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆಗ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ೧೩೮ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ೧೦೧ ಸರ್ಕಾರಿ ಗ್ರಾಮಗಳಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದ ೩೭ ಜಹಗೀರು ಗ್ರಾಮಗಳಾಗಿದ್ದು, ಐದು ಹೋಬಳಿಯ ೯೭ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಇದನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಮೊದಲ ಕಂದಾಯ ನಿಗದಿ ಪರಿಷ್ಕರಣಾ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ೧೯೨೮ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಎರಡನೆಯ ಕಂದಾಯ ನಿಗದಿ ಪರಿಷ್ಕರಣಾ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣವನ್ನು ೧೯೫೮ಕ್ಕೆ ಬದಲು ಮೂರು ವರ್ಷ ತಡವಾಗಿ ೧೯೬೧ರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಏಕೀಕರಣದ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ೧೯೬೪ರಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ನಿಗದಿ ಪರಿಷ್ಕರಣಾ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಮೀನನ್ನು ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ ಅಳೆದು, ಹವಾಗುಣ, ನೀರಾವರಿ ಮೂಲ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸೌಲಭ್ಯ, ಸಾರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಗದ ಜಮೀನಿಗೂ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್ ದರವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಲೂಕಿನ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಂದನೆ ದರ್ಜೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಪ್ರತೀ ಎಕರೆ ಹೊಲಕ್ಕೆ ರೂ.೪.೨೧, ಗದ್ದೆಗೆ ರೂ.೧೦.೯೨ ಹಾಗೂ ತೋಟಕ್ಕೆ ರೂ.೧೫.೧೮ ಕಂದಾಯವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೩೩ ಗ್ರಾಮಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರಮಾಣಿತ (ಸ್ಟ್ಯಾಂಡರ್ಡ್) ಕಂದಾಯ ದರವು, ಆಯಾ ವರ್ಗದ ಪ್ರತಿ ಎಕರೆ ಜಮೀನಿನ ಸರಾಸರಿ ಇಳುವರಿಯ ಒಟ್ಟು ಮೌಲ್ಯದ ಶೇಕಡ ನಾಲ್ಕರ ದರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪರಿಷ್ಕೃತ ದರವು ಮುಂದಿನ ೩೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು.

ನೀರಾವರಿ ಕರ : ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆರೆ, ಹೊಂಡ, ಕಾಲುವೆ, ಜಂಗಲ್, ಹಳ್ಳ, ಮುಂತಾದ ಜಲಮೂಲಗಳ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ಜಮೀನಿಗೆ ವಿಧಿಸಿರುವ ಶುಲ್ಕವಿದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೂಡ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯೇ ನೀರಿನ ಲಭ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರತೀ ವರ್ಷ ನಿಗದಿಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ನಿರ್ವಹಣೆ ಕರ : ಕರ್ನಾಟಕ ನೀರಾವರಿ ಕಾಯ್ದೆ (೧೯೬೫)ಯಂತೆ ಎಕರೆಗೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷಕ್ಕೆ ರೂ. ನಾಲ್ಕು ನಿರ್ವಹಣಾಕರವನ್ನು ಆಕರಿಸಿ ವಸೂಲು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸತತ ಎರಡು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅವಧಿ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ, ಇದರ ಆಕರಣೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಶುಲ್ಕ ಹಾಗೂ ನೀರಾವರಿ ಕರಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಏಕಪ್ರಕಾರದ ನೀರಾವರಿ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ೧೯೫೭ರಲ್ಲೂ ಮೈಸೂರು ನೀರಾವರಿ ನಿಯಮವನ್ನು ೧೯೬೫ರಲ್ಲೂ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಮೊದಲು ಮಳೆ ಆಶ್ರಿತ ಗದ್ದೆಗೂ ನೀರಾವರಿ ಶುಲ್ಕ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಸರ್ಕಾರಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ ಜಲಮೂಲವನ್ನು ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದನ್ನು ಶೇ. ೩೨.೫ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ೧೯೮೦ರಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೯೮೫ರ ನೀರಾವರಿ ಕಾಯ್ದೆಯಂತೆ (ಪ್ರತಿ ಎಕರೆಗೆ) ೧೨ ತಿಂಗಳ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಗೆ ರೂ.೧೫೦, ೧೩–೧೮ ತಿಂಗಳ ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಳೆಗೆ ರೂ.೨೨೫, ಬತ್ತದ ಮೊದಲ ಬೆಳೆಗೆ ರೂ.೩೫, ನಂತರದ ಪ್ರತಿಬೆಳೆಗೆ ರೂ.೪೦, ಗೋಧಿಗೆ ರೂ.೨೨, ಜೋಳಕ್ಕೆ ರೂ.೨೦, ಶೇಂಗಾ ರೂ.೨೪, ಹತ್ತಿಗೆ ರೂ.೪೦ ಮುಸುಕಿನ ಜೋಳ, ರಾಗಿ, ನವಣೆ, ಸಜ್ಜೆ, ಹುರುಳಿ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಆಲೂಗಡ್ಡೆ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ರೂ.೨೦, ಕಾಳುಗಳಿಗೆ ರೂ.೧೫, ಗೊಬ್ಬರ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ರೂ.೮ ಹಾಗೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಗೆ ರೂ.೪೦ ನೀರಾವರಿ ಶುಲ್ಕವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನೀರಿನ ದಂಡ : ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಪರವಾನಗಿ ಪಡೆಯದೆ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀರಿನ ದರದ ೧೫ ಪಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಅಧಿಸೂಚಿತ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಬೇರೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯ ದರದ ೧೦ ಪಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ದಂಡ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಪಹಾನಿಸೂಡ್ ಹಾಗೂ ಆಕರಬಂದಿ ದಫ್ತರುಗಳ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರು ಖೇತ್‌ವಾರು ದಾಖಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನಾಧರಿಸಿ ಗ್ರಾಮದ ಜಮೀನಿನ ವಾಸ್ತವಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಜಮೀನಿನ ಒಡೆತನ, ಗೇಣಿ, ಆಕರ ಹಾಗೂ ಬೆಳೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಕಂದಾಯ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ಭೂಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲ

ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಈ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ನವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಖಾತ ದಫ್ತರ್ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತೀ ವರ್ಷ ಜುಲೈ ಒಂದರಂದು ತೆರೆಯಲಾಗುವ ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್.ಟಿ.ಸಿ. ಖಿರ್ದಿ (ದಿನವಹಿಕಡತ) ರಸೀತಿ ಪುಸ್ತಕ, ಭೂಕಂದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಖಾತದಾರನ ಬಾಕಿ ವಿವರ, ಪರಿವರ್ತನಾ ಶುಲ್ಕ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ದಂಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾಹಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ದಫ್ತರನ್ನು ಜೂನ್ ೩೦ರಂದು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರವನ್ನು ಅಂತಿಮಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ರೈತರ ಬಳಿ, ಅವರವರ ಜಮೀನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಇರುವ ಪಟ್ಟ ಅಥವಾ ರೈತರ ರಸೀತಿ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ, ರೈತನು ಪಾವತಿಸಿದ ಕಂದಾಯ ಹಾಗೂ ಬಾಕಿ ವಿವರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗನು ನೋಂದಣಿಗೊಂಡ ಎಲ್ಲಾ ಭೂವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಅಯಾ ರೈತರ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ನಮೂದಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ರೈತನು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಸಾಲ, ಕೊಡಬೇಕಾದ ಬಾಕಿ, ಅಡಮಾನ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಇದರಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಂದಾಯ ದಾಖಲೆ ಶಿರಸ್ತೆದಾರರು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಹಾಯಕ ಆಯುಕ್ತರು ಹಾಗೂ ತಹಶೀಲ್ದಾರರು ತಪಾಸಣೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ರೈತನ ಮೌಖಿಕ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ತಾಳೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಾರ್ಷಿಕ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ (ದಿಲ್ವಾರು) : ಪ್ರತೀ ವರ್ಷ ಜೂನ್ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮದ ವಾರ್ಷಿಕ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿಯ ದಫ್ತರಿನೊಂದಿಗೆ ತಾಳೆ ಮಾಡಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದ ಬಾಕಿ ಹಾಗೂ ವಾಸ್ತವಿಕ ಕಂದಾಯ ಸಂಗ್ರಹ ವಿವರಗಳನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಮಾಬಂದಿ : ಇದು ಪ್ರತೀ ಗ್ರಾಮದ ಕಂದಾಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಜಮಾಬಂದಿ ಪದ್ಧತಿ. ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಇದನ್ನು ದಸರಾ ರಜೆಯ ನಂತರ ಆರಂಭಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಜಮಾಬಂದಿ ಕಾರ್ಯದ ರೂಪು ರೇಷೆಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಂತಿಮಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಇದು ಜಮೀನಿನ ಗಡಿ, ಸಾಲುಮರಗಳ ಪ್ರಗತಿ ಹಾಗೂ ಇತರ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಪರಿಶಿಲನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರ ಪರಿಶೀಲನೆ, ತಕರಾರು ತಃಖ್ತೆ ಹಾಗೂ ದರಖಾಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು, ಪಟ್ಟಾಗಳ ವರ್ಗಾವಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು, ಸರ್ಕಾರ ವಿವಿಧ ಕಂದಾಯಗಳ ಆಕರ, ಸ್ವೀಕಾರ ಹಾಗೂ ಬಾಕಿ ಬಗ್ಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದೇ ಮುಂತಾದವೂ ಸೇರಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅಲ್ಲದೇ ಸರ್ಕಾರಿ ಭೂಮಿಯ ಒತ್ತುವರಿ, ಗ್ರಾಮದ ಸಾಗುವಳಿ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದೂ ಜಮಾಬಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದಿತ್ತಂ ಜಮಾಬಂದಿ ಹಾಗೂ ಹುಜೂರು ಜಮಾಬಂದಿ, ಜಮಾಬಂದಿಯ ಎರಡು ವಿಧಗಳಾಗಿದ್ದು, ದಿತ್ತಂ ಜಮಾಬಂದಿಯನ್ನು ಆಯಾ ತಾಲೂಕಿನ ತಹಶೀಲ್ದಾರರು

ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಹುಜೂರು ಜಮಾಬಂದಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಮೊದಲೇ ಮುಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜಮಾಬಂದಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಕಂದಾಯ ಸಾಲಿನ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಾಲಿನ ಕಂದಾಯ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸಾಲಿನ ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಕಾರದ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಾಲಿಗಾಗಿ ೧೩ ವಿವಿಧ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ಉಪವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಕ್ಟೋಬರ್–ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ವಾರ್ಷಿಕ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರ ತಪಾಸಣೆಯೇ ಹುಜೂರು ಜಮಾಬಂದಿ ಆಗಿದ್ದು, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷದ ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ತಪಾಸಣೆ ಹಾಗೂ ದೃಢೀಕರಣ ಮಾಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಚಾಲ್ತಿ ವರ್ಷದ ಕಂದಾಯ ಹಾಗೂ ಇತರ ಬಾಕಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಮಾಬಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ವಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದಾಗ ರೈತರ ಅಹವಾಲುಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಿ, ಪರಿಹರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜಮಾಬಂದಿ ದಿನಾಂಕವನ್ನು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಜಮಾಬಂದಿಯಾದ ೧೫ ದಿನದೊಳಗೆ ವರದಿಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಭೂಕಂದಾಯ ವಸೂಲಿ : ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಂದಾಯ ಪಾವತಿಸುವುದು ರೈತಾಪಿ ಜನರ ಋಣಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲೂ, ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿ ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಂದ ನಂತರ ಧನರೂಪದಲ್ಲೂ ಕಂದಾಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಧನ–ಧಾನ್ಯ ರೂಪಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಂದಾಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದು, ಉತ್ಪನ್ನದ ೧/೬ ಭಾಗದಿಂದ ೧/೨ ಭಾಗವನ್ನು ತೆರಿಗೆಯಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಶಾಸನಾಧಾರಗಳಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಫೆಬ್ರವರಿಯಿಂದ ಮೇ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಂದಾಯ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಆದರೆ ೧೯೬೪ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂಕಂದಾಯ ಅಧಿನಿಯಮದನ್ವಯ ಭೂಕಂದಾಯ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಬಾಕಿ ವಸೂಲಿಯನ್ನು ಜನವರಿಯಿಂದ ಜೂನ್‌ವರೆಗೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಸಮಾನ ಕಂತುಗಳಲ್ಲಿ ಜನವರಿಯಿಂದ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಆಯಾ ತಿಂಗಳ ೨೦ನೆಯ ತಾಲೂಕಿನೊಳಗೆ ಪಾವತಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಐದು ರೂ.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಕಂದಾಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲೇ ಪೂರ್ಣ ಪಾವತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಂದಾಯ ಮಾಫಿ : ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ–ಅನಾವೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಕ್ಷಾಮ ಡಾಮರಗಳು ಬಂದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಮನ್ನಾ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಶಾಸನಾಧಾರಗಳು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದರೂ, ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಆದರೂ ೧೯೨೨ರವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಮನ್ನಾಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ,

ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಯ್ದೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ೧೯೨೨ರ ಕಾಯ್ದೆಯು ನೀರಾವರಿ ಜಮೀನುಗಳಿಗಷ್ಟೆ ಕಂದಾಯ ಮಾಫಿ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದು, ರದ್ದು ಮಾಡಿದ್ದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಮರುವರ್ಷ ಪಾವತಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ೧೯೬೪ರ ಭೂಕಂದಾಯ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ ಹಾಗೂ ತಹಶೀಲ್ದಾರರು ಅಂತಹ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕಟಾವು ಮಾಡಿ, ಇಳುವರಿ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆದ ನಷ್ಟವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಕಂದಾಯ ಮನ್ನಾ ನೀತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಜಮೀನಿನ ಬೆಳೆವಾರು ಸರಾಸರಿ ಇಳುವರಿಯು ಎಕರೆಗೆ ಶೇ. ೩೫ ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಪೂರ್ಣಕಂದಾಯ ರದ್ದತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಶೇ. ೩೭-೫೦ ಇಳುವರಿಯಾದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ರದ್ದತಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ರದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಮರುವರ್ಷ ಚಾಲ್ತಿ ಕಂದಾಯದೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ವರ್ಷದ್ದನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಬರಗಾಲಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಮೂರು ವರ್ಷ ಅವಧಿ ಕಂದಾಯ ಮಾಫಿ ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಾದರೂ ಬೆಳೆ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪಾವತಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ೧೯೭೭ರ ಕಾಯ್ದೆಯಂತೆ ಎರಡು ಹೆಕ್ಟೇರು ಮಳೆಯಾಶ್ರಿತ ಜಮೀನನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರಿಗೆ ಕಂದಾಯ ಮಾಫಿ ನೀಡಲು ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ ಒಂದು ರೂಪಾಯನ್ನು ಕಂದಾಯ ದಾಖಲೆ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ೧೯೮೦ರಲ್ಲಿ ಈ ಸವಲತ್ತನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಎಕರೆವರೆಗಿನ ಮಳೆಯಾಶ್ರಿತ ಇಲ್ಲವೇ ನೀರಾವರಿಯಾಶ್ರಿತ ಜಮೀನುಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ನಿಯಮದಂತೆ ನಾನಾಕಾರಣಗಳಿಂದ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮಡಾಮರಗಳು ಎದುರಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಮಾಫಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನಾಂಭೂಮಿ : ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ, ಯೋಧರಿಗೆ, ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಜಮೀನನ್ನು ಇನಾಂ ನೀಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಳಿಮುಖಗೊಂಡಿತು. ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಛತ್ರ, ತೋಪು, ಕೆರೆ, ಸಾಲುಮರ, ಮುಂತಾಗಿ ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಸರ್ವಮಾನ್ಯ, ಜೋಡಿ ಹಾಗೂ ಕಾಯಂಗುತ್ತ ಗ್ರಾಮಗಳು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ಸಂಬಂಧ ೧೮೬೪ರಲ್ಲಿ ಇನಾಂ ಆಯೋಗವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ೧೮೮೬-೧೯೩೨ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಇನಾಂ ಆಯೋಗಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಇನಾಂ ಗ್ರಾಮಗಳ ರದ್ಧತಿಗಾಗಿ ಒತ್ತಾಯವಿತ್ತು. ಈ ಸಂಬಂಧ ೧೯೪೮ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಸಮಿತಿಯು ನೀಡಿದ ಶಿಫಾರಸ್ಸಿನಂತೆ ೧೯೫೫ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಇನಾಂ ರದ್ಧತಿ ಕಾಯ್ದೆ ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರು ಧಾರ್ಮಿಕ ದತ್ತಿ ರದ್ಧತಿ ಕಾಯ್ದೆಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದವು. ಅದರಂತೆ ಆಗ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜೋಡಿಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ಇನಾಂ ಭೂಮಿಗಳೂ ರದ್ದಾದವು. ಆದರೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಇನಾಂಗೆ ಬದಲು ತಸ್ತಿಕ್ ಭತ್ಯೆಯನ್ನು

ನಿಗದಿಪಡಿಸಿ ನೀಡಲು ಸರ್ಕಾರ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿತು. ಈ ಭತ್ಯೆಯನ್ನು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವವರೆಗೆ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಐದು ವರ್ಷದ ಆದಾಯಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿದ್ದು, ಮೊತ್ತವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ೧೯೬೧ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಇನಾಂ ಜಮೀನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೂ ತಸ್ತಿಕ್ ಭತ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅದರ ವಾರ್ಷಿಕ ಮಂಜೂರಾತಿಯನ್ನೂ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಭೂಸುಧಾರಣೆ : ಗೇಣಿದಾರಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ೧೯೫೭ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಡಿ. ಜತ್ತಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಗೇಣಿದಾರಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷಿಭೂಮಿ ಕಾನೂನು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ಸಮಿತಿ ನೀಡಿದ ಶಿಫಾರಸ್ಸನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಕಾಯ್ದೆಗೆ ೧೯೬೨ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳ ಸಮ್ಮತಿ ಲಭಿಸಿ ಅದು ೧೯೬೫ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ೧೯೭೪ರವರೆಗೆ ಆರು ಬಾರಿ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಕಂಡಿತು. ಅಂತಿಮ ತಿದ್ದುಪಡಿ (೧೯೭೪) ಪ್ರಕಾರ 'ಉಳುವವನಿಗೆ ಭೂಮಿ' ಎಂಬುದೇ ಘೋಷಣಾ ಮಂತ್ರವಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು, ಭೂರಹಿತ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದವರು, ಭೂಒಡೆಯರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕುಟುಂಬವು ಗಂಡ–ಹೆಂಡತಿ, ಅವರ ಅಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಸಿನ ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಅವಿವಾಹಿತ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಪ್ರತೀ ಕುಟುಂಬವು ಹೊಂದಿರಬಹುದಾದ ಜಮೀನಿನ ಗರಿಷ್ಟ ಮಿತಿಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೇ ಕೃಷಿಯೇತರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ವಾರ್ಷಿಕ ರೂ. ೧೨,೦೦೦ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವರಮಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವವರು ನಿಶ್ಚಿತ ಕರಾರುಗಳ ಹೊರತಾಗಿ, ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಜಮೀನು ಖರೀದಿಸುವುದನ್ನು ಈ ಶಾಸನ ನಿಷೇಧಿಸಿತು. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಸೈನಿಕರು ಹಾಗೂ ನಾವಿಕರ ಹೊಲಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದಂತೆ ಇದ್ದ ಗೇಣಿದಾರಿ ಪದ್ಧತಿ ರದ್ದಾಗಿ ಭೂಮಾಲೀಕ–ಗೇಣಿದಾರ ಸಂಬಂಧ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಸ್ವಂತ ಉಳುಮೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭೂಒಡೆತನದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಈ ಕಾಯ್ದೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಕುಟುಂಬದ ಸದಸ್ಯರ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಂತ ಉಳುಮೆ ಇಲ್ಲವೇ ಕೂಲಿಯಾಳುಗಳಿಗೆ ನಗದು ಕೂಲಿ ನೀಡಿ ಉಳಿಮೆ ಮಾಡಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು ಧಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಲ್ಲ. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಪವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸದಸ್ಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭೂನ್ಯಾಯಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಭೂಸುಧಾರಣೆ ಕಾಯ್ದೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದೇ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ದುರ್ಬಲ ಗೇಣಿದಾರರ ನೆರವಿಗೆಂದು ಸರ್ಕಾರವು ಕಾನೂನು ಸಲಹಾ ಕೋಶ (ಸೆಲ್)ವನ್ನು ಸಚಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೊಳಗಾದ ಗೇಣಿದಾರರು ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟ ಗೇಣಿದಾರರಿಗೆ, ಕೃಷಿಕೂಲಿಗಳಿಗೆ, ಭೂರಹಿತರಿಗೆ ಹಾಗೂ ೨೦೦೦ ರೂ.ಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಾರ್ಷಿಕ

ಆದಾಯವಿರುವ ಮಾಜಿ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ವಿತರಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭೂಮಿಯ ಶೇ.೫೦ರಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಪಂಗಡದವರಿಗೆಂದೇ ಮೀಸಲಿಡಲಾಗಿದೆ. ತಾಲೂಕುಮಟ್ಟದ ಭೂನ್ಯಾಯಮಂಡಳಿ ತೀರ್ಮಾನದ ವಿರುದ್ಧ ಮೇಲ್ಮನವಿ ಹೋಗಲು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭೂಸುಧಾರಣಾ ಮೇಲ್ಮನವಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ೧೯೯೦ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಸರ್ಕಾರದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಮಾಜದ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗದವರಿಗೆ, ಭೂರಹಿತರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಇತರ ಅರ್ಹರಿಗೆ ನೀಡುವ ನೀತಿಯನ್ನು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ೧೯೬೯ರಿಂದೀಚೆಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಭೂರಹಿತರಿಗೆ ಆದ್ಯತೆಯ ಮೇಲೆ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಈ ರೀತಿ ಭೂಮಿ ಪಡೆದವರು ಮೂರು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಅದನ್ನು ಸಾಗುವಳಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕು. ಸ್ವಂತ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ೧೫ ವರ್ಷ ಪರಭಾರೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಬಂಧ ಭೂವಿಲೇವಾರಿ ಅರ್ಜಿಯ ಪರಿಶೀಲನೆ, ವಿಚಾರಣೆ ಹಾಗೂ ವಿತರಣೆಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ತಹಶೀಲ್ದಾರರೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಜಮೀನನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸರ್ಕಾರ ಆ ಸಂಬಂಧ ೧೯೮೧ರ ಕಾಯ್ದೆಯಂತೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ತಿಳುವಳಿಕೆಗಾಗಿ ಅಧಿಸೂಚನೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್ಸಂಬಂಧ ಬರುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಹವಾಲನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಲಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ ನಂತರ ಸದರಿ ಜಮೀನನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷದವರೆಗಿನ ಪರಿಹಾರವಾದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ೨೦ ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳವರೆಗಾದರೆ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿ (ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಆಯುಕ್ತರು)ಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ೨೦ ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನದಾದರೆ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇತರ ತೆರಿಗೆಗಳು : ಭೂಕಂದಾಯವಲ್ಲದೇ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ತೆರಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆದಾಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಅಬ್ಕಾರಿ ತೆರಿಗೆ, ಮಾರಾಟ ತೆರಿಗೆ, ಮನರಂಜನಾ ತೆರಿಗೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ತೆರಿಗೆ, ಕೃಷಿ ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆ, ವೃತ್ತಿತೆರಿಗೆ, ಭೋಗ ಸವಲತ್ತು ತೆರಿಗೆ, ಸ್ಟ್ಯಾಂಪು ನೋಂದಣಿ ತೆರಿಗೆ, ಮೋಟಾರು ವಾಹನ ತೆರಿಗೆ ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ತೆರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ತೆರಿಗೆಗಳು ರಾಜ್ಯ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ಕಾಯ್ದೆಯಂತೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ತೆರಿಗೆಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತ

ಆಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತ ಪದ್ಧತಿ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಜನರು ತಮ್ಮ ದಿನನಿತ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಾಜ್ಯ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವಾಗದ ವಿವಾದಗಳು ಹೋಬಳಿ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿದರೆ ಕೊನೆಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಹಂತಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಗಂಭೀರ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖಂಡರುಗಳೇ ಎಲ್ಲಾ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡುವ ಗ್ರಾಮ ಮುಖಂಡರು ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ಸ್ಥರಗಳಿಂದ ಅಂದರೆ ದೇವರ ಒಕ್ಕಲಿನವರು ಮತ್ತು ಮೇಲುಸ್ತರದ ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಕೇರಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದು, ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಲು ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನೂ, ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ, ಮಾತನಾಡುವ ಆಕರ್ಷಕ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿರಬೇಕಾಗುತಿತ್ತು. ಹಲವಾರುಬಾರಿ ಇದು ಅನುವಂಶೀಯವೂ ಆಗಿರುತಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಹಿರಿಯರ ಸಮೂಹವುಳ್ಳದ್ದು 'ಪಂಚಾಯಿತಿಕಟ್ಟೆ' ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಪಂಚಾಯಿತಿ ಕಟ್ಟೆಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿ ವಿವಾದ, ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡದಿರುವುದು, ಹೊಲದೊಳಗಿನ ಫಸಲಿನ ಮೇಲೆ ಗಾಡಿ ಹೊಡೆಯುವುದು. ಫಸಲುಗಳನ್ನು ಕಡಿಯುವುದು, ಆಡುಕುರಿ ಮೊದಲಾದ ಜಾನುವಾರುಗಳನ್ನು ಕದಿಯುವುದು. ಒಡವೆ ಮುಂತಾದ ಬೆಲೆ ಬಾಳುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕದಿಯುವುದು, ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ವಿವಿಧ ಸಂಬಂಧದ ವಿಷಯ, ವಿವಾಹಿತರ ಅನೈತಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಗಂಡ-ಹೆಂಡತಿ, ಅತ್ತೆ-ಸೊಸೆ, ನಾದಿನಿಯರ ಮನಸ್ತಾಪ, ಬೈಗುಳ ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳ ಬಳಕೆ ಮುಂತಾದವು. ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ದೂರನ್ನು ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಖಂಡನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಆತ ಇತರ ಮುಖಂಡರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕುಳವಾಡಿ ಕೈಲಿ ಡಂಗೂರ ಸಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಾದ ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ, ದೇವಸ್ಥಾನ, ಯಜಮಾನರ ಮನೆಗಳೇ ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಿಸಿಲಿನ ಝಳ ತಪ್ಪಿಸಲು ಹಾಗೂ ರೈತರಿಗೆ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಜೆಯ ನಂತರ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ದೀಪದ ಬೆಳಕನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ದಿನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಮವಾಸ್ಯೆ, ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಂದೂ, ಗ್ರಹಣದ ದಿನಗಳಂದೂ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಹರಿಯದ ನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು 'ಕಟ್ಟೆಮನೆ' ಗಳಿಗೂ ರವಾನಿಸಲಾಗುತಿತ್ತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಗಮನದೊಂದಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತದಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದವು. ಆದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಕಂದಾಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಹಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅಮಲ್ದಾರರು (ತಹಶೀಲ್), ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ದಾವೆಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಲ್ಲದೆ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ದಾರರು ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಸೇರಿಸಿ, ಅಹವಾಲುಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಿ, ಆರೋಪಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಿಗೆ ದಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಮೀಷನರುಗಳ ಆಡಳಿತದೊಂದಿಗೆ (೧೮೩೧) ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ ಹಾಗೂ ಟೌನ್ ಮುನ್ಸಿಫ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ೧೮೩೪ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡವು. ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಒಳಗಿನ ಮೌಲ್ಯದ ದಾವೆಗಳನ್ನು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿ ಟೌನ್ ಮುನ್ಸಿಫರಿಗಿತ್ತು. ಅಮಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವಾಗದ ದಾವೆಗಳ ಮೇಲ್ಮನವಿಯನ್ನು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ ಸದರ್ ಮುನ್ಸೀಫ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅಮಲ್ದಾರರ ನೆರವಿಗೆ ಪೇಷ್ಕಾರರಿದ್ದು, ಅರ್ಹ ಪೇಶ್ಕಾರರಿಗೆ ದ್ವಿತೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಉಪಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ್ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೮೭೪ರಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ದಾರರ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮುನ್ಸೀಫರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೇ ಸಿವಿಲ್ ದಾವೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯನ್ನೂ ಇವರಿಗೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ೧೮೭೨ರ ಕಾಯ್ದೆಯು ಇಡೀ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ೧೮೮೦ರಲ್ಲಿ ಮುನ್ಸೀಫರನ್ನು ಪದನಿಮಿತ್ತ ತಾಲೂಕು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೯೦೭ರಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ದಾರರನ್ನು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನೂ ಮುನ್ಸೀಫರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಹಾಯಕ ಪೋಲೀಸ್ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಹಾಗೂ ಅಮಲ್ದಾರರಿಗೆ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ೧೮೮೯ರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಪ್ರೊಸೀಜರ್ ಕೋಡನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದು ಮುನ್ಸೀಫರಿಗೆ ತಾಲೂಕು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೯೨೫ರ ವೇಳೆಗೆ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ದರ್ಜೆಯ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು.

ಏಕೀಕರಣದ ನಂತರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ನಾಗರೀಕ ಸಂಹಿತೆ ಸಿವಿಲ್ ಕೋಡ್ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಮುನ್ಸೀಫ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ೧೯೬೪ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಿವಿಲ್ ಕೋರ್ಟು ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನು ತರಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೯೮೭ರ ವೇಳೆಗೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮುನ್ಸೀಫ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯ ಜುಡಿಷಿಯಲ್ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ತಾಲೂಕಿಗೆ

ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಮೌಲ್ಯದ ಸಿವಿಲ್ ದಾವೆ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ದಾವೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೌಲ್ಯದ ಸಿವಿಲ್ ದಾವೆಗಳನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೂಡಿ ನ್ಯಾಯ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತಾಲೂಕುಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತಹಶೀಲ್ದಾರರು, ತಾಲೂಕು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕರಾಗಿ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪೂರಕ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅವರ ಆದೇಶವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಹಾಗೂ ಸೆಷನ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರೆಡೆಗಳಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆಗಾಗಿ ವಿವಿಧ ವರ್ಗದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ತಾಲೂಕು ಕಾನೂನು ನೆರವು ಸಮಿತಿ : ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೯೮೩ರಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ನೆರವು ಸಮಿತಿಯು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ದುಡಿಯುವ ಹಾಗೂ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗದವರ ಕಾನೂನು ನೆರವು ಹಾಗೂ ಸಲಹೆ ಕೇಂದ್ರವು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಲೂಕು ಕಾನೂನು ಸಮಿತಿಯು ಎಂಟು ಸಾವಿರರೂ.ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಆದಾಯವಿರುವವರಿಗೆ, ಪರಿಶಿಷ್ಟಜಾತಿ, ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದವರಿಗೆ, ವಿಧವೆಯರಿಗೆ, ರಕ್ಷಣಾ ಇಲಾಖೆಯ ನೌಕರರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಾಜಿಸೈನಿಕರಿಗೆ ಉಚಿತ ಕಾನೂನು ಸಲಹೆ, ಸೂಟ್, ಮನವಿ, ಇತರೆ ದಾವೆ, ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೂಡುವಲ್ಲಿ, ಕಂದಾಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಂದೆ ಅಹವಾಲು ಸಲ್ಲಿಸುವಲ್ಲಿ, ನೋಟೀಸ್ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಕಾನೂನು ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಿರಿಯ ವಿಭಾಗೀಯ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಇದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿದ್ದು, ಕಿರಿಯ ವಿಭಾಗೀಯ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಸದಸ್ಯರಿರುತ್ತಾರೆ.

ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯ ಸಹಾಯಕ ಪಬ್ಲಿಕ್ ಪ್ರಾಸಿಕ್ಯೂಟರ್ ಕಚೇರಿಯು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದು ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಹೂಡಲಾಗುವ ಸಿವಿಲ್ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ವಕಾಲತ್ತನ್ನು ಮುನ್ಸೀಫ್ ಹಾಗೂ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರಾಗೃಹ : ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಾಮದ ಚಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ, ಸೆರೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗಂಗ ಅರಸ ಇಮ್ಮಡಿ ಶಿವಮಾರನು ಮೂರು ಬಾರಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಂಶ ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಗರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ತಲಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೆ ಸೆರೆಮನೆ ಇದ್ದು, ರಾಜದ್ರೋಹಿ, ಯುದ್ಧಕೈದಿ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ದೂಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನೂ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಗಮನದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಜೈಲ್ ಆಡಳಿತ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದ ಲಾಕಪ್ಪುಗಳ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಮುನ್ಸೀಫ್/ಅಮಲ್ದಾರ್ ಅಥವಾ ಉಪ ಅಮಲ್ದಾರರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ೧೮೮೮ರ ನಂತರ ಲಾಕ್‌ಅಪ್‌ಗಳ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಉಪಸಹಾಯಕ ಇಲ್ಲವೇ ಸರ್ಜನ್ ಶ್ರೇಣಿಯ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ೧೯೦೪-೦೫ರ ವೇಳೆಗೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಲಾಕಪ್ಪುಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿಗೆಂದು ವಿಶೇಷ ಉಪರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಏಕೀಕರಣ ನಂತರ ಪ್ರತೀ ಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆಯಲ್ಲೂ ಲಾಕಪ್ಪುಗಳಿದ್ದು, ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಂತರ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ನಂಜನಗೂಡಿನ ಉಪಬಂಧಿಖಾನೆ ಇಲ್ಲವೇ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಬಂಧನದಲ್ಲಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೊಲೀಸ್ ಆಡಳಿತ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಳ್ಳತನ-ದರೋಡೆರಹಿತ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಹೊಣೆ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರಾಮವೃದ್ಧ ಅಥವಾ ಗಾವುಂಡರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಪಟೇಲರೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಗೌಡಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇವರ ನೆರವಿಗೆ ತಳವಾರರಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಗರಗಳಲ್ಲೂ ಕಾನೂನು ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಕಂದಾಚಾರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ದಳವಾಯಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದು, ಠಾಣೆದಾರರು ತಾಲೂಕಿನ ಠಾಣೆಯಲ್ಲೂ, ಹೋಬಳಿದಾರರು ಹೋಬಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಪೊಲೀಸ್ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಓಲೆಕಾರರು, ಮತ್ತು ಡಂಗುರದವರೂ ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಜಾತಿ ಕಟ್ಟುಪಾಡಿನ ಪರಿಪಾಲನೆ, ಕಳ್ಳತನ ತಪ್ಪಿಸುವುದು, ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟಿನ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಬಂಧಿಸುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕಂದಾಚಾರ ವಿಭಾಗದವರು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಹೈದರ್-ಟಿಪ್ಪು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆದರೆ ಟಿಪ್ಪು ಹಾಗೂ ದಿವಾನ್ ಪೂರ್ಣಯ್ಯನವರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪಟೇಲರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಕಂದಾಚಾರ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ನೇಮಕಗೊಂಡರು. ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ, ಜೈಲಿನಲ್ಲಿಡುವುದು, ಕೋಟೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಅಂಚೆ ಚೀಲ, ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಹೊರುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇವರು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ೧೮೩೪ರ ಹುಕುಂನಾಮೆಯ ಜಾರಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಂದಾಚಾರದ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಪೊಲೀಸ್ ಸಿಪಾಯಿಗಳಾದರು. ಇವರಿಗೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜೈಲು ಹಾಗೂ ಖಜಾನೆಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಖರೀದಿ, ಬೇಸಾಯದ ಉಸ್ತುವಾರಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಭೂಕಂದಾಯದ ಶೇಖರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ನೌಕರರಿಗೆ ನೆರವಾಗುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ೧೮೮೫ರ ವೇಳೆಗೆ, ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ಹಾಗೂ ಉಪತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಮೇದಾರರು ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತಯಂತ್ರಕ್ಕೆ

ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾಲೂಕು ಉಪತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಕಪ್‌ಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡವು. ೧೮೭೨ರಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಂಗಕ್ಕೇ ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ೧೮೮೫ರ ವೇಳೆಗೆ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ಹಾಗೂ ಉಪತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಮೇದಾರರು ಕಾನೂನು, ಶಾಂತಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಯಂತ್ರಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾಲೂಕು-ಉಪತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಕಪ್‌ಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡವು. ೧೮೭೨ರಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಂಗಕ್ಕೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ೧೯೩೦ರ ವೇಳೆಗೆ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭಗೊಂಡ ಸಹಾಯಕ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಪೊಲೀಸ್ ಕಚೇರಿಯ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ತಾಲೂಕುಗಳೂ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಆದರೆ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರು ಅಮಲ್ದಾರರ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅಗತ್ಯವಿದ್ದೆಡೆ ಸ್ಟೇಷನ್‌ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಬಿದಿರಿನ ಲಾಟಿಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಅಸ್ತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ೧೮೯೧ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಪೊಲೀಸ್ ಹಾಗೂ ಖಾಯಂ ಪೊಲೀಸರುಗಳಿದ್ದು, ಪೊಲೀಸ್ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮಪೊಲೀಸರು, ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಪಟೇಲ, ತಳವಾರ ಹಾಗೂ ತೋಟಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಖಾಯಂ ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಅಪರಾಧಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೇ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಿಡೀ ಗಸ್ತು ಹಾಕುತ್ತಾ, ಛತ್ರ, ಗರಡಿಮನೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣರ ಆಸ್ತಿ ಪಾಸ್ತಿ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ೧೯೪೫-೪೬ರ ವೇಳೆಗೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡು ಪೊಲೀಸ್ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್, ಹೆಡ್ ಕಾನ್‌ಸ್ಟೇಬಲ್‌ಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆರಕ್ಷಕ ಠಾಣೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತ ನಿರೀಕ್ಷಕರ ಠಾಣೆ ಇದ್ದರೆ ಸರಗೂರು, ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರಕ್ಷಕ ಠಾಣೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅಂತರಸಂತೆ ಮತ್ತು ಹಂಪಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆಗಳಿದ್ದವು. ಅದೇ ೨೦೦೯ರ ಮಾರ್ಚ್ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಉಪ ಪೊಲೀಸ್ ಠಾಣೆಗಳಿದ್ದವು.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮರಕ್ಷಣಾ ದಳಗಳನ್ನು ೧೯೬೫ರ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಇದು ಗ್ರಾಮೀಣಪೊಲೀಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಖಾಯಂ ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ಪೂರಕಮಾಹಿತಿ ಹಾಗೂ ಸಹಕಾರ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಪೊಲೀಸ್ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರು ಇವರನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಗತ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ಅವರನ್ನು ತುರ್ತು ರಕ್ಷಣಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂದಾಗಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದಳಪತಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿ, ಗ್ರಾಮರಕ್ಷಣಾ ಗುಂಪನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತೀ ಗುಂಪಿನಲ್ಲೂ ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ ೨೫ ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರಿರುತ್ತಾರೆ.

ಗೃಹರಕ್ಷಕದಳ : ಇವರು ಕಾನೂನು ಹಾಗೂ ಶಾಂತಿ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಪೊಲೀಸರಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಕರಾಗಿದ್ದು, ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಆರೋಗ್ಯವಂತ ನಾಗರಿಕರಿಗೆ ಪೊಲೀಸ್ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿ ಅಗತ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಇದು ಇತರೆಡೆಗಳಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಇತರ ಇಲಾಖೆಗಳು

ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ, ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆ, ಉಪನೋಂದಣಿ ಅಧಿಕಾರಿ ಕಛೇರಿ, ಖಜಾನೆ, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಕಛೇರಿ, ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆ, ಪಶುವೈದ್ಯ ಇಲಾಖೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಹಾಗೂ ತಾಲೂಕು ಆರೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿ, ರೇಷ್ಮೆ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರ ಕಛೇರಿ, ಮಹಿಳೆ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇಲಾಖೆ, ತಾಲೂಕು ವ್ಯವಸಾಯೋತ್ಪನ್ನ ಮಾರಾಟ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ, ಕ್ಷೇತ್ರ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿ, ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯತ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಅಭಯಂತರ ಕಛೇರಿ ಮತ್ತು ಪುರಸಭೆ, ಕರ್ನಾಟಕವಿದ್ಯುತ್ ಪ್ರಸರಣ ನಿಗಮ ನಿಯಮಿತ ಇಲಾಖೆ, ಸಹಾಯಕ ಭೂಮಾಪನಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿ, ಗಿರಿಜನಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಛೇರಿ, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆ ಸಮಿತಿ ಉಪನಿಬಂಧಕರು, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಇಲಾಖೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರ ಕಛೇರಿ, ಸಮಾಜಕಲ್ಯಾಣಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿ, ವಾಣಿಜ್ಯ ತೆರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಇಲಾಖೆ, ಅಂಚೆ ಮತ್ತು ತಂತಿ ಕಛೇರಿ, ದೂರವಾಣಿ ವಿನಿಮಯ ಕೇಂದ್ರ, ನೀರಾವರಿ ಅಭಯಂತರರ ಕಛೇರಿ, ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಂಡಳಿ ಮುಂತಾದ ಕಚೇರಿಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಳರಸರ ಸಾರ್ವಭೌಮಾಡಳಿತದ ನಡುವೆಯೂ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹಳ್ಳಿ, ಪಟ್ಟಣ, ಅಗ್ರಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಭಾ, ಸಮಿತಿ ಮುಂತಾದವು ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ಊರ ಸಮಸ್ತರು, ಊರೊಕ್ಕಲು, ಊರ ಹದಿನೆಂಟು ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಸಮುದಾಯದವರು ಅದರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾಲೂಕಿನ ತಡಿಮಾಲಂಗಿ, ಚಿದರಹಳ್ಳಿ,ಹುಣಸೂರು, ಆಲ್ಗೋಡು ಮುಂತಾದೆಡೆಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದ್ದು, ಚೋಳ ಶಾಸನಗಳಂತೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಯಂ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಕೈಗನ್ನಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಗೌಡ, ಶ್ಯಾನುಭೋಗ, ತೋಟಿ, ತಳವಾರ, ನೀರಗಂಟಿ, ಅಗಸ, ಬಡಗಿ, ಕುಂಬಾರ, ಕಮ್ಮಾರ, ನಾವಿದ, ಜ್ಯೋತಿಷಿ, ಮುಂತಾದ ಆಯುಗಾರರು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮವೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸ್ವಾವಲಂಬಿ ಘಟಕವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಚೀನ ಅಗ್ರಹಾರಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಮಹಾಜನರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಶ ಚೋಳ, ಹೊಯ್ಸಳ ಹಾಗೂ ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಿಂದ

ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲೂಕಿನ ವಿವಿಧ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಾಡಪ್ರಭು-ಪೆರ್ಗಡೆಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಟ್ಟಣಗಳೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಭೆಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದು, ಸ್ಥಳೀಯ ವರ್ತಕ ಸಂಘದ ಮುಖಂಡನಾದ ಪಟ್ಟಣಸ್ವಾಮಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನು.

ಆದರೆ ಈ ಸಂಬಂಧ ೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಭಾಗದವರೆವಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾಯ್ದೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ೧೮೭೦ರ ಕೇಂದ್ರ ಪುರಸಭಾ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಾಯ್ದೆಯು ೧೮೭೧ರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೂ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೂರು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪುರಸಭಾ ಸಮಿತಿಗಳು (ಮುನಿಸಿಪಲ್ ಕಮಿಟಿ) ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದವು. ೧೯೦೨ ಹಾಗೂ ೧೯೦೬ರ ಸ್ಥಳೀಯ ಬೋರ್ಡು ಕಾಯ್ದೆಗಳನ್ವಯ ಈ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪುರೇಷೆ ಲಭಿಸಿತು. ೧೯೧೮ರ ಸ್ಥಳೀಯ ಬೋರ್ಡು ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ನಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಪುರಸಭಾ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳನ್ನು ನಗರಸಭೆ, ಪುರಸಭೆ ಹಾಗೂ ಉಪಪುರಸಭೆಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೇ ಪುರಸಭೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಹಸ್ತಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ೧೯೨೮-೨೯ರ ಕಾಯ್ದೆ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಸದಸ್ಯರಾಗಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತು. ೧೯೩೩ರ ಉಪಪುರಸಭೆಗಳ ಕಾಯ್ದೆ ಪ್ರಾಪ್ತರಿಗೆ ಮತದಾನದ ಹಕ್ಕನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸದಸ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು.

ಮುಂದೆ ೧೯೫೧ರ ಟೌನ್ ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿ ಕಾಯ್ದೆಯು ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಮುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ನಗರಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ-ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳನ್ನು ಸದಸ್ಯರೇ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಗೊಳಿಸಿತು. ೧೯೬೪ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಪುರಸಭೆಗಳ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ೨೦,೦೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ೧೫ ಜನ ಕೌನ್ಸಿಲರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ೨೦,೦೦೦ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ೧೦,೦೦೦ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಆರು ಕೌನ್ಸಿಲರ್‌ಗಳನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ೧೯೮೩ರ ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಮತದಾನ ವಯಸ್ಸನ್ನು ೨೧ ರಿಂದ ೧೮ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೇ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಪುರಸಭಾ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶೇ.೨೦ ಮೀಸಲಾತಿ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೌನ್ಸಿಲರುಗಳ ಸದಸ್ಯತ್ವದ ಅವಧಿಯನ್ನು ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಐದು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಏರಿಸಲಾಯಿತು. ಪಟ್ಟಣ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ ಮೂಗೂರು ಹಾಗೂ ತಲಕಾಡುಗಳು ೧೯೮೩ರ ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ೧೯೮೮ರಲ್ಲಿ ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಾದವು. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಪುರಸಭೆಗಳಿಗೆ ಸರ್ಕಾರದ ಬಡತನ ನಿರ್ಮೂಲನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ವಾರ್ಷಿಕ ಬಜೆಟ್‌ನ ಶೇ. ೧೮ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡಗಳ ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆಂದೇ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ೨೦೦೧ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಹಾಗೂ ಸರಗೂರು ಪಟ್ಟಣ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು.

ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳು : ಆಧುನಿಕ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಜಾರಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗ್ರಾಮಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನು ಆರೋಗ್ಯ ಇಲಾಖೆಯೇ ೧೮೮೮ರ ಗ್ರಾಮೀಣ ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹಳ್ಳಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸರ್.ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರು ೧೯೧೪ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ೧೯೧೮ರ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು. ಅದರಂತೆ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗ್ರಾಮಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಿಗೆ ನಾಮಾಂಕಿತ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ೧೯೨೬ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ, ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳನ್ನು ಶಾಸನಬದ್ಧವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಿಗೆ ಐದರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಸದಸ್ಯರಿದ್ದು, ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಚುನಾವಣೆ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳು ಹಳ್ಳಿಯ ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಸಂಪರ್ಕ, ಆರೋಗ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಡ್ಡಾಯ ಹಾಗೂ ಐಚ್ಛಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮನೆ, ಅಂಗಡಿ, ನಿವೇಶನ, ಹಿತ್ತಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಿಗಿದ್ದು, ಇವನ್ನು ೧೯೨೬ರ ಕಾಯ್ದೆಯ ನಿಬಂಧನೆ ಮೂರರ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಂದಾಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನೇರ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿ ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ತಹಶೀಲ್ದಾರರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ೧೯೪೬ರ ವೇಳೆಗೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ೧೨೫ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳು ೧೯೫೯ರವರೆಗೆ ಇವು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಂಡಳಿ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅನಂತರ ೧೯೫೯ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಕಾಯ್ದೆಯು ೧೯೮೫ರವರೆಗೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ೧೫೦೦-೧೦,೦೦೦ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಂದಾಯ ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಕಂದಾಯ ಗ್ರಾಮಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಒಂದರಂತೆ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯಲ್ಲೂ ೧೧ ರಿಂದ ೧೯ ಸದಸ್ಯರು ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಭೂಕಂದಾಯದ ಶೇ.೩೦ ಭಾಗ ಅನುದಾನ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಶೇ೧೦ ವಿವೇಚನಾಧೀನ ಅನುದಾನ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯು ನಿವೇಶನ, ಕಟ್ಟಡ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಉದ್ಯೋಗ, ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆ, ಮನರಂಜನೆ ಹಾಗೂ ವಾಹನ ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವ ಹಾಗೂ ಬಸ್‌ನಿಲ್ದಾಣ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆ, ಗಾಡಿ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿಂದ ಸುಂಕ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯು ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗನಿದ್ದು, ರೂ. ೧೨,೦೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಾರ್ಷಿಕ

ಆದಾಯವಿರುವ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ಮೂಲಕ ೧. ಕೃಷಿ ೨. ಆರೋಗ್ಯ, ೩. ಗ್ರಾಮಕೈಗಾರಿಕೆ, ೪. ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಕನಿಷ್ಠ ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ೧೯೫೩ರ ಪಂಚಾಯತ್ ರಾಜ್ ಕಾಯ್ದೆಯ ನಂತರವೂ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ ಕಾಯ್ದೆ ೧೯೮೩ : ಆಡಳಿತ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮಸ್ವರಾಜ್ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸರ್ಕಾರವು ೧೯೮೩ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್, ಗ್ರಾಮಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿ ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸಮಿತಿಯು ೧೯೮೭ರಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು.

ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು : ಸರ್ಕಾರದ ವಿವಿಧ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲು ಹಾಗೂ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ, ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ, ಗ್ರಾಮೀಣ ನೀರು ಸರಬರಾಜು, ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗದವರ ಕಲ್ಯಾಣ, ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆ–ಸೇತುವೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮುಂತಾದ ಕಲ್ಯಾಣ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವಲ್ಲಿ ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಹಿರಿದಾಗಿದ್ದು, ಎಂಟರಿಂದ ೧೨,೦೦೦ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇರುವ ಹಳ್ಳಿ ಅಥವಾ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೊಂದು ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿ ೪೦೦ ಜನರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ಚುನಾವಣೆ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಮಂಡಲದಲ್ಲೂ ೨೦ ರಿಂದ ೩೦ ಸದಸ್ಯರಿದ್ದು, ಉಪಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಮೂಲಕ ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಉಪಪ್ರಧಾನರಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗ್ರಾಮ ಸಭೆ : ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಗ್ರಾಮಸಭೆ ಇದ್ದು, ಗ್ರಾಮದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯೋಜನೆಗಳ ರಚನೆ, ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಡಿ ಫಲಾನುಭವಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳ ಶಿಫಾರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯಿತಿ : ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ ನಡುವೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸೇತುವೆಯಾಗಿರುವ ಇದು ತಾಲೂಕಿನ ಚುನಾಯಿತ ಶಾಸಕರು, ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಪ್ರಧಾನರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವ್ಯವಸಾಯ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಹಾಗೂ ಇತರರನ್ನು ಸದಸ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಲಹೆ ಸೂಚನೆ ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತಾಲೂಕಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಕರ್ನಾಟಕ ಪಂಚಾಯತ್ ರಾಜ್ ಕಾಯ್ದೆ (೧೯೯೩) ಗ್ರಾಮ ಸ್ವರಾಜ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ೧೯೯೩ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಮೊದಲು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯ್ತಿ, ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸಮಿತಿಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಹಾಗೂ ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳು ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದವು. ಸಂವಿಧಾನದ ೭೩ನೆಯ ತಿದ್ದುಪಡಿಯ ನಂತರ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಗ್ರಾಮಸಭೆಗಳನ್ನು ಬಲಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ವಯ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯ್ತಿಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳ ಅನುದಾನ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಬಳಸದೆ, ನೀರು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯುತ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ೧೯೯೧ರ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ೩೬ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ೧೯೯೩ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಕೊನೆಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳೂ ನಡೆದವು. ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳಿಗೆ ೧೯೯೫ರ ಮಾರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆದವು. ಪ್ರತಿ ೧೦,೦೦೦ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಒಬ್ಬರಂತೆ ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿ ೪೦,೦೦೦ ಜನಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಒಬ್ಬರಂತೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಚುನಾವಣೆ ಮೂಲಕ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಐದು ವರ್ಷ ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಗರಿಷ್ಟ ಮೀಸಲಾತಿಯನ್ನು ಶೇ (೨೩+೩೩) ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಲೋಕಸಭಾ ಹಾಗೂ ವಿಧಾನಸಭಾ ಸದಸ್ಯರು ಆಯಾ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮತದಾರರಾಗಿ ನೋಂದಣಿಗೊಂಡಿರುವ ಲೋಕಸಭೆ ಹಾಗೂ ವಿಧಾನಸಭಾ ಸದಸ್ಯರು ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳ ೧.೫ ಭಾಗದಷ್ಟು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಸರದಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅವಧಿಗೆ ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯ್ತಿಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಆರ್ಥಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ.ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಪ.ಪಂಗಡ ಹಿಂದುಳಿದ ವರ್ಗ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಮೀಸಲಾತಿ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿ ಹಾಗೂ ತಾಲೂಕು ಪಂಚಾಯ್ತಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯತ್ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ.

೨೦೦೯ರ ಡಿಸೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸಿರುವ ಅಧಿಸೂಚನೆಯಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯ್ತಿಗಳ ವಿವರ: ೧) ಆಲನಹಳ್ಳಿ, ೨) ಗೊಲ್ಲನಬೀಡು ಸರಗೂರು, ೩) ಕ್ಯಾತನಹಳ್ಳಿ, ೪) ಚಿಕ್ಕಕೆರೆಯೂರು, ೫) ಕಂಚಮಳ್ಳಿ, ೬) ಹಂಪಾಪುರ, ೭) ಮಾದಾಪುರ, ೮) ಹೈರಿಗೆ, ೯) ಹೆಬ್ಬಲಗುಪ್ಪೆ, ೧೦) ತುಂಬಸೋಗೆ, ೧೧) ನಾಗನಹಳ್ಳಿ, ೧೨) ಹಿರೇನಳ್ಳಿ, ೧೩) ಚಿಕ್ಕೊಂಡನಹಳ್ಳಿ, ೧೪) ಅಣ್ಣೂರು, ೧೫) ಭೀಮನಹಳ್ಳಿ, ೧೬) ಸವ್ವೆ, ೧೭) ಕೆ. ಬೆಳ್ತೂರು, ೧೮) ಮನುಗನಹಳ್ಳಿ, ೧೯) ಕಲ್ಲಂಬಾಳು, ೨೦) ಮುಳ್ಳೂರು, ೨೧) ಹಂಚೀಪುರ, ೨೨) ಸಾಗರೆ, ೨೩) ಎಂ.ಸಿ.

ತಳಲು, ೨೪) ಹೆಗ್ಗನೂರು, ೨೫), ಬಿ. ಮಟಕೆರೆ, ೨೬) ಬಿದರಹಳ್ಳಿ, ೨೭) ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ, ೨೮) ಅಂತರಸಂತೆ, ೨೯) ನೂರಲಕುಪ್ಪೆ ೩೦) ಎನ್. ಬೆಳ್ತೂರು, ೩೧) ಎನ್. ಬೇಗೂರು ಹಾಗೂ ೨೨) ಡಿ.ಬಿ. ಕುಪ್ಪೆ.

ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು : ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಡಜನರ, ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಹಾಗೂ ಗಿರಿಜನರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಉತ್ತಮ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮೈರಾಡ, ಪೆಡಿನಾ, ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಯೂತ್ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್, ನಿಸರ್ಗ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಮೈರಾಡ : ೧೯೮೨ರಿಂದ ಮೈರಾಡ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೊಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದರ ಕೇಂದ್ರಕಛೇರಿ ಹೆಚ್.ಡಿ. ಕೊಟೆಗೆ ಎರಡು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದ ಹ್ಯಾಂಡ್‌ಪೋಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ತನ್ನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಕೇಂದ್ರಿಕರಿಸಿ, ಸರಗೂರು, ಮಾದಾಪುರ, ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ, ಹೆಚ್.ಡಿ. ಕೋಟೆ, ಅಂತರಸಂತೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಒಳಚರಂಡಿ, ಶಾಲಾ ಕೊಠಡಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಬಡವರಿಗೆ ವಸತಿ, ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿ, ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಮೊದಲಾದ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಸ್ಮಾರಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸರಗೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಮೈರಾಡ ಸಂಸ್ಥೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ನೀಡಿದೆ. ತಾಲೂಕು, ಜಿಲ್ಲಾ ಪಂಚಾಯತ್ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಹಲವು ಜನಪರ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಫೆಡಿನಾ : ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಫೆಡಿನಾ ಕೂಡ ಒಂದು. ೧೯೮೭ರಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿದೆ. Fedina ಎಂದರೆ ಫೌಂಡೇಷನ್ ಫಾರ್ ಎಜುಕೇಷನ್ ಅಂಡ್ ಇನ್ನೋವೇಷನ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ. ಇದು ವಿಕಾಸಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರ ಜೀವನ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ವಿಕಾಸ' ಎಂದರೆ "ವಿವಿಧ ಕಾಡುಕುರುಬರ ಸಂಗಮ" ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. ಕೃಷಿ, ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ, ಆರೋಗ್ಯ, ರೇಷ್ಮೆ, ಹಾಗೂ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಇಲಾಖೆಗಳ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಸೋಲಿಗರು, ಫಣಿಯರು, ಎರವರು, ಕಾಡುಕುರುಬರು, ಜೇನುಕುರುಬರು ಹಾಗೂ ಹಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಕೃಷಿಕರ ಸಂಘವು ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಭವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ದೌರ್ಜನ್ಯ, ಶೋಷಣೆಗಳಿಂದ ತೊಂದರೆಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಿ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ವೇತನ, ವಿಧವಾ ವೇತನ, ಪಡಿತರ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಯೂತ್ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್ : ೧೯೮೭ರಲ್ಲಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನ ಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನ ಸರಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದ್ದು, ಸರಗೂರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕೇಂದ್ರಕಛೇರಿ ಇದೆ. ಡಾ. ಆರ್. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಸರಗೂರು ಹಾಗೂ ಕೆಂಚನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ ಸ್ಮಾರಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದು, ತಾಲೂಕಿನ ನಿಮ್ನ ವರ್ಗದವರಿಗೆ, ಗಿರಿಜನರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಬಡಜನರಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸರಗೂರಿನಲ್ಲಿ ೬೦ ಹಾಗೂ ಕೆಂಚನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ೧೦ ಹಾಸಿಗೆಗಳಿರುವ ಸುಸಜ್ಜಿತ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿವೆ. ಕೆಂಚನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯ ಕೂಡ ಇದೆ. ೦೪-೦೪-೨೦೦೧ ರಂದು ಎಸ್.ಎಂ. ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಕಾರ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಹೊರಗೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಂಚನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ ಸಭೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದು, ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ನಿಸರ್ಗ : ಇದು ೧೯೯೭ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಕೇಂದ್ರಕಛೇರಿ ಹೆಚ್.ಡಿ. ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜರ್ಮನಿ ದೇಶದ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ೧೧೦ ಹಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ೨೦ ಹಾಡಿಗಳನ್ನು ದತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಹಾಗೂ ಹಿಂದುಳಿದವರಿಗಾಗಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ತರಬೇತಿ ಶಿಬಿರ, ಜನಜಾಗೃತಿ ಶಿಬಿರ, ಜನಸಂಪರ್ಕ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಾಮೇನಹಳ್ಳಿ 'ಎ' ಮತ್ತು 'ಬಿ' ಹಾಡಿಗಳು, ಮೊತ್ತಹಾಡಿ, ಬೂದನೂರು ಹಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ಆದಿವಾಸಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

* * * *